

CLÀSSICS DE TOTS ELS TEMPS
SEGONA ÈPOCA

JOSEPH CONRAD
CONTES DEL NEGUIT

BARCELONA

JOSEPH CONRAD

CONTES
DEL NEGUIT

TRADUCCIÓ DE L'ANGLÈS DE
FERRAN RÀFOLS GESA

EDITORIAL ALPHA
Barcelona, 2012

Primera edició: maig del 2012

Títol original: *Tales of Unrest*

© de la traducció: Ferran Ràfols Gesa, 2012

© d'aquesta edició: Editorial Alpha, 2012

© Institut Cambó, 2012

www.editorialalpha.cat

Disseny de la coberta: Pau Santanach

Fotografia de la coberta: Eugeni Aguiló

Fotocomposició i impressió: Fotoletra, s.a.

ISBN: 978-84-9859-205-4

DIPÒSIT LEGAL: B-10.158-2012

Prohibida qualsevol mena de còpia.

Reservats tots els drets.

TAULA

Nota de l'autor	II
Karain, un record	17
Els idiotes	69
Una avançada del progrés	99
El retorn	133
La llacuna	203

Dedica't a omplir els ànims excitable amb batusses llunyanes
Shakespeare

Per a Adolf P. Krieger, en record dels bons temps

NOTA DE L'AUTOR

De les cinc històries que formen aquest volum, «La llacuna», l'última sobre el paper, és cronològicament la primera. És el primer conte que vaig escriure i marca, per dir-ho d'alguna manera, el final de la meva primera fase, la fase malaia, amb el seu tema particular i les seves suggestions verbals. Concebut amb el mateix estat d'ànim que va donar *La follia d'Almayer* i *Un rodamón de les illes*, està narrat amb el mateix alè (és a dir, amb el que em quedava als pulmons després d'haver acabat *Un rodamón*), vist amb els mateixos ulls i escrit amb el mateix mètode, si és que en la meva relació conscient amb la nova aventura d'escriure per publicar hi havia alguna cosa que es pogués anomenar mètode. Ho dubto molt. Primer fas la feina i després teoritzes sobre el que has fet. És una ocupació molt divertida i molt egoïsta que no té cap mena d'utilitat per a ningú i que tan probable és que et porti a conclusions certes com falses.

Qualsevol es pot adonar que entre l'últim paràgraf d'*Un rodamón* i el primer de «La llacuna» no s'ha produït cap canvi de ploma, parlant de manera figurada. També és cert en sentit literal. Vaig escriure els dos relats amb la mateixa ploma, una ploma metàl·lica de les més habituals. Com que alguna vegada m'han acusat d'una certa

manca de capacitat emotiva, m'alegro de poder dir que com a mínim en una ocasió vaig cedir a un impuls sentimental. Em va semblar que aquella havia estat una bona ploma i que m'havia fet un bon servei, de manera que la vaig guardar a la butxaca de l'armilla, amb la idea de quedar-me-la com una mena de recordatori que després podria mirar amb ulls tendres. Més endavant, la ploma va aparèixer als llocs més imprevistos —al fons dels caixets, entre les botes en caps de cartró— fins que va acabar trobant un domicili permanent en un gran bol de fusta on hi havia unes quantes claus, una mica de lacre, trossos de cordill, cadenetes trencades, uns quants botons i la mena de residus minúsculs que la vida d'un home fa anar a parar en aquests recipients. De tant en tant veia la ploma amb una gran satisfacció, fins que un dia em vaig adonar amb horror que al bol n'hi havia dues. No em sé imaginar com s'ho devia fer l'altra ploma per arribar al bol, però totes dues eren allà, costat per costat, amb les mateixes incrustacions de tinta i completament indistingibles l'una de l'altra. Era una situació angoixosa, però com que estava decidit a no repartir els meus sentiments entre dues plomes i no volia córrer el risc de posar-me sentimental amb una mera desconeguda, les vaig llençar totes dues per la finestra sobre un llit de flors, que ara em sembla una tomba ben poètica per a les romanalles del passat.

Però en va quedar el relat. Es va publicar per primera vegada al Cornhill Magazine, i va ser la meva primera aparició en qualsevol mena de periòdic; he viscut prou per veure com el senyor Max Beerhom se'n burlava de manera molt agradable en un volum de paròdies titulat *Una garlanda de Nadal*, on em trobo en molt bona companyia. Li he d'agrair moltes coses, a «La llacuna».

El següent intent que vaig fer d'escriure un conte va suposar un canvi, també de lloc: vaig abandonar l'arxipèlag malai. Sense premeditació, sense pena, sense alegrar-

me'n i gairebé sense ser-ne conscient, vaig anar a parar a l'atmosfera molt diferent d'«Una avançada del progrés». En aquest relat vaig trobar una nova actitud moral. Em va semblar que era capaç de copsar reaccions noves, suggestions noves, i fins i tot ritmes nous per als meus paràgrafs. Per un moment em vaig imaginar que era un home nou, que sempre és una il·lusió molt engrescadora. La vaig arrossegar durant un cert temps, monstruosa, amb un cos mig de convicció i mig d'esperança, una cua iridescent de somnis i amb un cap intercanviable com una màscara de plàstic. No va ser fins més endavant que em vaig adonar que, com li passa a la resta dels homes, res no em podia deslliurar de la meva fatal consistència. No podem escapar de nosaltres mateixos.

«Una avançada del progrés» és la part més lleugera del botí que em vaig endur de l'Àfrica Central, la porció més grossa del qual és sens dubte *El cor de les tenebres*. Altres han trobat coses molt diferents en aquella terra, i tinc la convicció, molt còmoda, que el que jo me'n vaig endur no hauria fet gaire servei a ningú més. I cal dir que va ser un saqueig molt petit. Ben plegat, cabia tot a la butxaca de la camisa. Pel que fa a la història en si, és força veritable en els aspectes essencials. La invenció sostinguda d'una mentida realment reveladora requereix un talent que jo no posseeixo.

«Els idiotes» és una peça tan evidentment derivativa que em resulta impossible dir-ne res aquí. El seu desencadenant no va ser mental, sinó visual: els idiotes de debò. Va ser després del llarg període de dubtes i de temptejos entre una colla d'impulsos vagues que van desembocar en l'escriptura d'*El negre del Narcissus* que vaig escriure la tercera història segons l'ordre cronològic, la primera en aquest volum: «Karain, un record».

Rellegir «Karain» molts anys després em va produir l'efecte d'una cosa vista amb llargavista des d'una posició

més aviat avantatjosa. En aquesta història no vaig tornar a l'arxipèlag, només em vaig tombar per donar-hi una ullada nova. Reconec que la imatge llunyana em va absorbir, tant que en aquell moment em va passar per alt que el motiu de la història és gairebé idèntic al motiu central de «La llacuna». La idea que hi ha darrere, de tota manera, és molt diferent; però si el conte em resulta memorable és sobretot perquè va ser la meva primera contribució al *Blackwood's magazine* i perquè em va dur a conèixer personalment el senyor William Blackwood, l'aprovació cauta del qual em va semblar sincera, i pagada en conseqüència. Vaig començar «Karain» seguint un impuls sobtat, només tres dies després d'haver escrit l'última línia d'*El Negre*, i el record de les dificultats que em va plantejar es barreja amb les preocupacions de l'inacabat «El retorn», les últimes pàgines del qual vaig reprendre en aquell moment, l'única vegada a la vida que he fet un intent d'escriure a dues mans, per dir-ho d'alguna manera.

De fet, la sensació més íntima que em provoca ara mateix «El retorn» és la d'estar escrit amb la mà esquerra. Fa poc, fullejant la història vaig tenir la sensació de seure sota un ombrel·la molt gran i molt cara sota el repic eixordador d'una tempesta tropical. Em va trasbalsar molt. Enmig del brogit, sentia el repic de cadascuna de les gotes a la seda gruixuda i distesa. Mentalment, la lectura em va deixar sord per a la resta del dia, no ben bé d'astorament sinó amb una mena d'admiració trista. No vull faltar al respecte a cap de les meves pàgines. Psicològicament tenia bones raons per fer aquell intent, sens dubte, i va valdre la pena, encara que fos només per veure quina mena d'excessos era capaç d'assolir en aquella mena de virtuosisme. En relació amb tot això m'agradaria confessar la sorpresa que vaig sentir en constatar que, malgrat tot l'aparat d'anàlisi del relat, la història consis-

teix bàsicament en una sèrie d'impressions físiques, d'impressions sonores i visuals, estacions de tren, carrers, un cavall que trota, reflexos als miralls i altres coses per l'estil, expressades com si volgués destacar-les per si mateixes i combinades amb la descripció sublimada d'una desitjable residència de classe mitjana situada en un entorn urbà que d'alguna manera aconsegueix produir un efecte sinistre. Pel que fa a la resta, qualsevol paraula amable sobre «El Retorn» (i se n'han dit unes quantes en diferents ocasions) desperta en mi una viva gratitud, perquè sé el que l'escriptura d'aquesta fantasia em va costar en feina, mals humors i desil·lusions.

J. C.

KARAIN, UN RECORD

El vam conèixer en els dies incerts en què ens acontentàvem de tenir a les nostres mans la vida i les pertinences. Crec que ara cap de nosaltres no en té, de pertinences, i he sentit a dir que n'hi ha molts que han perdut negligentment la vida; però estic segur que els pocs que sobreviuen encara no tenen els ulls prou entelats per no detectar en la dubtosa respectabilitat dels diaris la informació sobre els diversos alçaments nadius de l'arxipèlag oriental. El sol centelleja entre les línies dels curts paràgrafs; el sol i la lluïssor del mar. Un nom estrany desperta records; les paraules impreses perfumen suaument l'atmosfera fumosa del nostre temps amb l'aroma subtil i penetrant de la brisa terrestre que respira en la celística de nits passades; un foc envia senyals i resplendeix com una joia sobre el front alçat d'un penya-segat enfosquit; tot de grans arbres, sentinelles avançats de boscos immensos, s'alcen, vigilants, sobre esteses adormides d'aigua oberta; una línia d'ones blanques retruny en una platja buida, les aigües somes escumegen a l'escull, i tot d'illetes verdes escampades entre la calma del migdia reposen sobre un mar brunyit, com un grapat de maragdes sobre una sivella d'acer.

També hi ha cares; cares fosques, truculentes i somrients. Les cares franques i coratjoses d'homes descalços, silen-

ciosos i ben armats. Una multitud de rostres bàrbars s'atapeïa a l'estretor de les cobertes de la nostra goleta, amb la coloració bigarrada dels sarongs¹ de quadres, dels turbants vermells, de les jaquetes blanques, dels brodats, amb la lluïssor de les beines de les espases, dels anells d'or, dels amulets, dels braçalets, de les fulles de les llances i de les empunyadures revestides de joies de les seves armes. Tenien un posat independent, els ulls resolts i el gest mesurat, i encara ara ens sembla que sentim les seves veus suaus parlant de batalles, de viatges i de fugides; presumint amb aire confiat, fent broma en silenci; a vegades fent murmuris educats que exalçaven el seu valor, la nostra generositat, o celebrant amb entusiasme lleial les virtuts del seu cabdill. Recordem les cares, els ulls, les veus, tornem a veure la lluïssor de la seda i del metall, l'agitació i el murmuri d'aquella munió brillant, festiva i guerrera, i és com si sentíssim el contacte de les mans brunes i cordials, que després d'agafar-te breument tornaven a reposar sobre l'empunyadura cisellada de les seves armes. Eren els homes d'en Karain, seguidors lleials. Cada moviment d'aquella munió depenia dels llavis del gran home; ell els parlava de la vida i de la mort en un murmuri, com aquell qui res, i ells acceptaven les seves paraules amb humilitat, com regals del destí. Tots eren homes lliures, però quan se li adreçaven s'anomenaven a si mateixos «el teu esclau». Les veus morien al seu pas com si l'escortés el silenci, xiuxiuejos admirats i reverencials el seguien a tot arreu. Els homes l'anomenaven el seu cabdill guerrer. Manava sobre tres pobles situats en una plana estreta; era l'amo d'una llenca de terra; d'una llenca conquerida que, en forma de lluna creixent, s'estenia, ignorada, entre els turons i el mar.

1. Peça llarga de roba, semblant a una faldilla. (*Totes les notes són del traductor.*)

Des de la coberta de la nostra goleta, ancorada al bell mig de la badia, en Karain ens va mostrar el perfil irregular dels turons amb un moviment teatral del braç, tota l'amplada del seu domini, i era com si el moviment en fes retrocedir els límits i el convertís sobtadament en un territori tan immens i tan vague que per un moment semblava que tingués únicament el cel per frontera. I era cert que en mirar aquell indret, sense sortida a mar obert i separat de la terra pel pendent brusc de les muntanyes, era difícil creure en l'existència de terres veïnes. Era un lloc immòbil, complet, desconegut i ple d'una vida que pervivia sigil·losament i que creava un efecte torbador de solitud, d'una vida que semblava inexplicablement desproveïda de res que pogués incitar un pensament o tocar el cor o que donés algun indici del pas sinistre dels dies. Ens feia l'efecte que aquella era una terra sense records, sense esperances ni remordiments; una terra on res no podia sobreviure a la vinguda de la nit, i on l'albada, com un fulgurant acte de creació, no tenia cap vincle ni amb la vigília ni amb l'endemà.

En Karain va passar la mà sobre tot allò. «Tot meu!» Va picar la coberta amb el seu llarg bastó, i el mànec d'or va centellejar com un estel fugaç. Molt a prop seu, una mica més enrere, un vell silenciós vestit amb una jaqueta negra i brodada va ser l'únic malai que no va seguir el gest poderós amb la mirada. Ni tan sols va obrir les parpelles. Acotava el cap rere el seu amo i, sense moure's gens, sostenia sobre l'espatlla dreta una llarga espasa amb beina de plata i l'empunyadura posada cap amunt. Era allà fent guàrdia, però sense curiositat, i semblava exhaust, no per l'edat, sinó per un secret feixuc de l'existència. En Karain, pesant i orgullós, feia un posat arrogant i respirava amb tranquil·litat. Era la nostra primera visita, i miràvem encuriós al voltant.

La badia era un pou sense fons de llum intensa. Aquell pany d'aigua circular reflectia el cel lluminós, i la costa que

el tancava formava un anell opac de terra que surava sobre una buidor translúcida i blavosa. Els turons, àrids i lilosos, s'alçaven feixugament cap al cel, i semblava que els seus cims es fonguessin en el tremolor de colors vius del vapor ascendent; als vessants rostos s'hi veien les franges verdes dels barrancs; als peus hi havia arrossars, feixes de bananers, sorra groga. Un rierol s'entortolligava com una filagarsa. Clapes d'arbres fruiters delimitaven els pobles, fines palmeres acotaven el cap, ben juntes sobre les cases baixes; sostres de fulles de palmera seca lluien a la distància, com terrats d'or, rere la columnata fosca dels troncs dels arbres; hi havia figures vívides que passaven i s'esvaïen; el fum de les fogueres s'alçava ben dret sobre la massa d'arbustos en flor, les tanques de bambú relluien, s'esquitllaven en línies trencades entre els camps. Un crit sobtat a la costa sonava planyívol en la distància, i s'interrompia bruscament, com si l'ofegués el xàfec de llum. L'esbufec de la brisa enfosquia un moment l'aigua llisa, ens tocava el rostre, i l'oblidàvem. No es movia res. El sol ardent dibuixava un fons de colors i quietud, sense ombres.

Era l'escenari on, esplèndidament vestit per al paper que havia d'interpretar, fatxendejava en Karain, incomparablement digne, amb la importància que li atorgava la capacitat de crear la il·lusió absurda que alguna cosa heroica —una acció sobtada, una cançó— estava a punt de succeir sobre la vibració d'aquella llum meravellosa. Anava molt guarnit i era torbador, perquè era impossible imaginar-se quina mena de buit esgarrifós devia voler amagar amb aquella aparença tan elaborada. No duia màscara; tot ell traspuava vida, i una màscara no és més que una cosa inerta; però es presentava essencialment com un actor, com un ésser humà sota una disfressa agressiva. El seus actes més petits estaven preparats i resultaven sorprenents, feia discursos greus, parlava amb frases sinistres com una insinuació i complicades com un arabesc.

El tractaven amb la solemnitat i el respecte que la irreverència occidental reserva només als monarques de l'escenari, i ell acceptava aquell homenatge profund amb una dignitat sostinguda que només és possible de veure sota els focus i en la falsedat condensada d'alguna situació tràgica. Era gairebé impossible recordar qui era, només el cabdill insignificant d'un racó còmodament isolat de Mindanao on podíem infringir de forma relativament segura la llei que prohibia el tràfic d'armes i de munició amb els nadius. El que podia succeir si un dels moribunds canoners espanyols tornava per un moment a la vida activa ens deixava de preocupar un cop érem a la badia; fins a tal punt ens semblava apartada de les intromissions del món. A més a més, en aquella època érem prou imaginatius per contemplar amb una mena d'equanimitat joirosa la possibilitat que ens pengessin discretament lluny de les protestes diplomàtiques. Pel que fa a en Karain, no li podia passar res tret del que ens pot passar a tots, el fracàs i la mort, però el seu talent consistia justament a revestir-se de la il·lusió d'un èxit inevitable. Semblava tan eficient, tan necessari, tan essencial per a l'existència mateixa d'aquella terra i dels seus homes que semblava impossible que el pogués destruir res més petit que un terratrèmol. Era un compendi de la seva raça, de la seva terra, de la força elemental de la vida ardent, de la naturalesa tropical. Tenia la seva mateixa força luxuriant, la mateixa capacitat de fascinació, i, com ella, portava a dins la llavor del perill.

En les nostres múltiples visites posteriors vam arribar a conèixer bé el seu escenari, el semicercle lilós, els arbres prims que s'inclinaven sobre les cases, les sorres grogues, el verd i els torrents dels marges. Tot plegat tenia els colors crus i barrejats, la sensació d'exactitud gairebé excessiva, la sospitosa immobilitat d'una escena pintada, i encarnava de manera tan perfecta les pretensions incre-

ibles d'en Karain que arribaves a sentir que la resta del món havia quedat privada per sempre d'aquell espectacle magnífic. No hi podia haver res fora d'allò. Era com si la terra hagués continuat girant i hagués deixat un rosegó de la teva superfície abandonat enmig de l'espai. En Karain semblava completament desvinculat de tot el que no fos el sol, i fins i tot la claror semblava feta únicament per a ell. Una vegada que li van preguntar què hi havia darrere dels turons va dir, amb un somriure eloqüent: «Amics i enemics; molts enemics. Si no, ¿per què us hauria de comprar els rifles i la pólvora?» Sempre era així: se sabia el paper de memòria i utilitzava a favor seu els misteris i les certeses dels encontorns. «Amics i enemics»; res més. Era vast i intangible. Era cert que la terra s'havia separat del seu territori, i ell i el seu grapat de fidels vivien envoltats d'un silenci tumultuós, com d'ombres en combat. De fora no n'arribava mai cap soroll, això era segur. «Amics i enemics!» Podria haver afegit «i records», com a mínim pel que tocava a ell, però va prescindir de fer l'observació. Ho vam acabar sabent més tard, però va ser després del seu espectacle de cada dia; entre bastidors, per dir-ho així, i amb els focus apagats. Mentrestant, en Karain omplia el seu escenari de dignitat bàrbara. Feia més o menys deu anys que havia dut la seva gent —un grapat de buguis rodamons que havia arreplegat a corre-cuita— a la conquesta de la badia, i sota la seva ègida majestuosa els seus homes havien oblidat del tot el passat i havien deixat de preocupar-se pel futur. Ell els donava saviesa, consells, recompenses, càstigs, la vida i la mort, sense perdre mai la serenitat en la veu i en l'actitud. En Karain comprenia els sistemes de rec i l'art de la guerra, coneixia les qualitats de les armes i els secrets de la construcció de vaixells. Sabia amagar el que sentia, era més resistent, capaç de nedar més estona i fer anar més bé la canoa que cap dels seus súbdits; disparava amb més pre-

cisió i negociava de manera més tortuosa que cap altre home de la seva raça que jo hagi conegut. Era un aventurer del mar, un marginat, un governador, i també un gran amic meu. Li desitjo una mort ràpida en una lluita a peu dret, una mort sota la llum del sol, perquè és un home que ha conegut el poder i el remordiment, i ningú no pot demanar més de la vida. Un dia rere l'altre apareixia davant nostre, amb una incomparable fidelitat als trucs de l'escenari, i quan el sol es ponia la nit queia ràpidament sobre ell, com un teló. Els turons perlats es convertien en ombres altes i imponents sobre el cel clar; per sobre d'elles, la confusió espurnejada dels estels semblava un gran batibull congelat amb un gest; els sons desapareixien, els homes dormien, les formes s'esvaïen, i només la realitat mateixa de l'univers pervivia; una meravella feta de foscor i centellejos.

II

Però era de nit quan parlava obertament, oblidant les exageracions de l'escenari. De dia hi havia assumptes que calia discutir amb gran pompa. Al principi, entre ell i jo s'hi interposaven la seva esplendor, les meves sospites menyspreables i el paisatge impressionant que s'introduïa en la realitat de les nostres vides amb la seva fantasia immòbil de perfils i de colors. Una munió de seguidors formiguejava al seu voltant; les fulles amples de les llances formaven un halo punxegut sobre el seu cap i el mantenien al marge de la humanitat amb la refulgència de la seda, el centelleig de les armes, el cantusseig excitat i respectuós de les seves veus ansioses. Abans que el sol es pongués, s'acomiadava cerimoniosament i marxava assegut sota una ombrel·la vermella, escortat per un eixam de barques. Els remans brillaven i s'enfonsaven tots alhora, aixecant un